

Ukrainian intellectual topography of city is concentrated in private houses, where the populist groups of illegal character are.

In the novel by I.Nechuy-Levytsky intellectual Ukraine does not exist almost. The writer can be named passeist, if no activity of Paulo Radyuk. Radyuk offers the program of alteration of the Ukrainian intellectual topography of Kyiv: creation of schools, folk theatres, publishing house, history museum and others like that. In a prospect the speech went about alteration of intellectual topography of Ukraine.

Key words: topography, novel, intellectual atmosphere, ideology.

Стаття надійшла до редакції 2.09.2013 р.

Прийнято до друку 27.09.13 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Гуляк А. Б.

821.161.2 – 3.09 – 055.2’ „199”

О. С. Фетісова

МІФОПОЕТИКА ОБРАЗУ МІСТА В РОМАНАХ ЛАДИ ЛУЗІНОЇ ЦИКЛУ „КИЇВСЬКІ ВІДЬМИ”

Суспільно-історичний розвиток зі зростанням мегаполісів, глобалізацією, технократією, комерціалізацією та потребою осягнення буття людини в умовах міста викликав пильний інтерес філософів до проблеми урбаністичної культури, зокрема літератури. Кардинальні зміни українського суспільства сформували новий тип літературного героя, який намагається осягнути принципи взаємодії „місто – урбанізація – людина”, вижити та сформувати своє „я” в умовах міської ціннісної системи. Як зазначає В. Фоменко, „урбаністична культура – особливий спосіб життя великих соціальних груп, в основі якого лежать засоби виробництва та пов’язані із ним види діяльності, упорядкування стосунків в урбанізованому соціумі, особливості менталітету, рівень знань, мораль, мистецтво, релігія, право тощо. Тому цілком закономірно, що урбаністична література – переміщення світоглядних позицій письменників у місто, урбанізований соціум, які виступають у творах генератором історичного та цивілізаційного розвитку людини та суспільства” [1, с. 200]. В українській літературі теми урбаністики торкалися І. Франко („Борислав сміється”), В. Підмогильний („Місто”), В. Домонтович („Без ґрунту”), В. Винниченко („Кирпатий Мефістофель”), Ю. Андрухович („Московіада”), А. Дністровий („Пацики”), О. Ірванець („Рівне/Ровно”) та інші. Різні аспекти проблеми міста і людини представлені в працях Л. Андрєєва, М. Бютора, В. Глазичева, В. Заманської, О. Лановенко, О. Петровської, В. Фоменко, М. Ямпольського та інших.

Зважаючи на відносно недавній початок ґрунтовного дослідження питання урбаністичної літератури, значна частина міського дискурсу залишається нез'ясованою. Так, місто як суспільний контекст є простором для побутування міфів і легенд, які здатні існувати як в людській свідомості, так і в художньому творі. Жанровий діапазон літературних творів про місто наприкінці ХХ ст. розширився завдяки появі „міської” фентезі та альтернативної історії. Жанр фентезі являє собою різновид фантастичної літератури, „в якому при її запереченні використовуються ірраціональні мотиви чарівництва, магії, лицарського епосу у поєднанні з реалістичною нарацією” [2, с. 693], а центром етичних орієнтирів є дихотомія „добро – зло”. Для фентезі притаманна „особлива „міфо-філософська розміреність” (Дж. Толкієн), що, зокрема, передбачає традиційний для міфогенної свідомості спосіб мислення історичного часу як занепаду, від „Золотої доби” до тотальної техногенної деградації моральних і фізіологічних засад людського буття” [3, с. 592]. Переносючи фантастичні події на тло сучасних мегаполісів, письменники-фантасти (М. та С. Дяченко, Н. Гейман, Г. Л. Олді, В. Панов, С. Лук'яненко, Лада Лузіна) розширювали традиційні горизонти потрактування міфологічних мотивів. Так, романи Лади Лузіної, об'єднані в цикл „Київські відьми”, репрезентують ряд реміфологізованих фольклорних образів, які співіснують в умовах сучасного українського міста. Тому мета цієї розвідки полягає в дослідженні міфопоетичних мотивів циклу романів Лади Лузіної в умовах локусу міста.

Перший роман письменниці з циклу про сучасних чаклунок – „Київські відьми. Меч і хрест” – складається з одинадцяти глав, епілогу та авторської післямови, в якій Лада Лузіна розмірковує щодо історії Києва та розмежовує літературне (незважаючи на майже путівникову докладність) і реальне місто. Кожна глава починається з епіграфу, який було взято з творів А. Бенуа, М. Булгакова, М. Гоголя, А. М. Петровського, збірок українських паремій, легенд чи інших творів фольклорно-історичного характеру. Таким чином, книга справляє враження літературного путівника Києвом, у якому художній сюжет відіграє лише другорядну роль.

У центрі оповіді знаходяться три молоді киянки, які випадково для себе оволодівають відьомськими здібностями. Лада Лузіна свідомо виводить на тлі цілком реалістичного сучасного Києва три характери дівчат, які намагаються опанувати відьомську силу, яку успадкували від Килини, хранительки столиці. Зав'язка твору представлена фрагментарно та нагадує мозаїку. Авторка по черзі описує трьох киянок, які одночасно опиняються в „Центрі Старокиївського чаклунства на Подолі”: спокійну та сором'язливу студентку Марію Ковальову, імпульсивну співачку в нічному клубі Дашу Чуб та наполегливу бізнес-леді Катерину Дображанську. Паралельні сюжетні лінії героїнь доповнюються уривками зі щоденника антагоніста твору, присвяченими роздумам на

теми віри, смерті та влади. Таким же мозаїчним є полотно легенд, представлених у романах. „Киев состоит из легенд, как панно из мозаики” [4, с. 6], – зазначає Лада Лузіна.

Міфологізовані образи жінок з надприродними здібностями не втрачають зв'язку з фольклорними першоджерелами, хоча перенесені на суто урбаністичний ґрунт. Згідно з уснопоетичною традицією різних слов'янських племен, відьмою є „реальна жінка, яка знається з нечистою силою, володіє надприродними здібностями та використовує їх у шкідливих по відношенню до людей цілях” [5, 231]. Універсальною є також подвійна природа відьми, яка полягає в одночасній приналежності до світу людей та світу демонів. У деяких регіональних легендах це розумілося як наявність двох душ (людської та потойбічної) в одній жінці. Іншими спільними рисами для слов'янських відьом є: 1) бажання творити зло та привласнювати собі всі види господарських благ; 2) здатність наводити вроки на людей, свійських тварин і врожай; 3) можливість керувати небесною вологою та викликати зливу, град, посуху, які шкодять людині; 4) дар перекидатися на тварин; 5) система способів розпізнавання відьми серед звичайних жінок; 6) прив'язаність до календарних свят та пов'язаний з цим мотив польоту на шабаш. В. Давидюк зазначає, що „цілком земними постають з українських легенд відьми-красуні” [6, с. 121]. На відміну від західноєвропейських відьом, які представлені віддаленими та незалежними, українські вродливі відьми відрізняються лише здатністю приворожувати чужих чоловіків, забирати молоко у корів та літати на шабаш у свято Івана Купала. Проте, героїні Лузіної стають не просто чаклунками, а „київцями” – безсмертними хранительками міста. Фольклорного персонажа з такою назвою ми не знайшли, але, за свідченнями дослідників, часто можна зустріти, так звану, головну відьму, яка очолює певну відьомську спільноту. Саме нею, на нашу думку, була Килина, а згодом – Марія, Даша й Катерина. Зазначена нами подвійна природа відьми, в якій поєднано людське й демонічне, підкреслюється парадоксальним зауваженням авторки романів щодо локусу описаних подій: колиска православної віри одночасно є столицею відьом.

Ритуальна традиція, наявна у фольклорі як синкретичному виді мистецтва, в творі Лади Лузіної представлена, зокрема, ритуалом передачі відьомської сили наступниці. За загальноприйнятою думкою, відьми помирають тяжко й довго страждають: „при вигляді страждань її ні в кого не вистачає духу залишатися в хаті. Вона (відьма. – прим. наша О. Ф.) до тих пір не помре, поки не зроблять отвір в стелі чи в стіні над дверима” [7, с. 486]. Килина, відьма, яка передала Марії, Даші та Катерині свій дар, робила це не з власної волі, тому її передсмертна агонія загострює увагу над проблемою містичної влади та відповідальності за неї: „И в тот же миг странная, неведомая сила подбросила растерзанное пыткой тело к потолку, и, прилипнув к нему спиной, женщина отчаянно протянула к ним руки с растопыренными

крючковатими пальцями” [4, с. 40]. Надприродні здатності, сакральне знання й відповідальність хранительок міста обумовлюють формування важливих для сюжету роману перипетій, які ускладнюються непростими умовами життя в сучасному мегаполісі.

Переосмислюючи фольклорну традицію, Лада Лузіна приділяє особливу увагу шабашу на Лисій Горі, де має відбутися ініціація головних героїнь. Згідно з народною традицією про шабаші Купальської ночі, „атрибути для здійснення далекого перельоту служать найбуденніші предмети домашнього вжитку: кочерга, стіл, тріпачка для обробітку льону. Єдиним таємничим засобом можна вважати мазь, добуту відьмою із-під порога. Намастившись нею під пахвами і промовивши закляття, відьма тут же без усяких перепон може вилетіти через комин” [6, с. 122]. У романі „Київські відьми. Меч і хрест” містичне дійство відбувається в цілком реальному місці Києва: на одному з пагорбів, який в народі отримав назву Лиса Гора.

Використання реальних локусів та об’єктів у романі стає авторською стильовою характеристикою циклу Лади Лузіної. Сюжет розгортається в реалістичному Києві, доповненому докладними історичними, біографічними та мистецтвознавчими подробицями. Містичні події, які відбуваються на їх тлі, органічно вписуються в насичений міфічною нарацією простір. Не обмежуючись докладною топографією й історіографією міста, авторка репрезентує особливе уособлення Києва, яке в романі набуває подоби реальної людини. Характерно, що цей образ є неповторним для кожної з героїнь. Для енергійної Даші він постає як „молодой мужчина огненно-рыжего окраса, уткнувшийся в крайне уместную для данного Города, улицы и места книгу "Мастер и Маргарита"..." [4, с. 29]. Для звичної для розкошів Катерини як „аккуратный, как картинка, блондин с глазами цвета зимнего неба...” [4, с. 33]. Для простодушної Марії він виглядає як „белоджинсовый брюнет с татаро-монгольским лицом и черными, как волчьи ягоды, глазами” [4, с. 35]. Подібно до тези про суб’єктивність світосприйняття, цей герой роману постає для кожної із відьом у підкреслено індивідуальній подобі.

На противагу персонально налаштованого втілення Києва, зло в романі „Київські відьми. Меч і хрест” набуває міфологічної подоби Змія, від якого „київці” охороняють місто. У фольклорній традиції образ дракона чи змія є синонімом зла, нещастя й загибелі, а мотив змієборства можна потрактувати як одвічну сутичку світлого, життєдайного, космічного з темним, вбивчим та хаотичним.

Отже, в романі Лади Лузіної мегаполіс Київ постає не в традиційній для урбаністики манери зображення, а як локус розгортання містичних подій та побутування міфологічних істот. Художня реальність роману хоча і вражає докладністю краєзнавчого, літературознавчого та історичного матеріалу, є результатом переосмислення архетипних образів та ритуалів. Експонований образ відьми, який, безумовно,

ґрунтується на фольклорній традиції, постає осучасненим та реміфологізованим, а зовнішній конфлікт твору будується на загостренні одвічної суперечки добра і зла. Зважаючи, що творчість Лади Лузіної ще не ставала об'єктом ґрунтового дослідження філологічних студій, ми вважаємо дослідження цієї проблеми перспективним.

Список використаної літератури

1. Фоменко В. Г. Урбаністичний спосіб життя: соціально-психологічний вимір у літературі // Актуальні проблеми слов'янської філології. – 2010. – № 13. – С. 192-202. **2. Літературознавчий** словник-довідник / [ред. рада Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко]. – К. : ВЦ „Академія”, 2007. – 752 с. **3. Лексикон** загального та порівняльного літературознавства / Буковин. центр гуманіт. дослідж.; За ред. А. Волкова та ін. – Чернівці: Золоті литаври, 2001. – 636 с. **4. Лада Лузіна** Киевские ведьмы. Меч и крест / Лада Лузина. – Харьков: Фолио, 2007. – 429 с. **5. Виноградова Н. Л.** Народная демонология и мифо-ритуальная традиция славян / Н. Л. Виноградова. – М.: Индрик, 2000. – 432 с. **6. Давидюк В. Ф.** Українська міфологічна легенда / В. Ф. Давидюк. – Львів: Світ, 1992, – 176 с. **7. Иванов П. В.** Народные рассказы о ведьмах и упырях // Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. – К.: Либідь, 1991. – С. 430-497.

Фетісова О. С. Міфопоетика образу міста в романах Лади Лузіної циклу „Київські відьми”

У статті „Міфопоетика міста в романах Лади Лузіної циклу „Київські відьми”” розглянуто спроби переосмислення міфопоетичних мотивів циклу романів Лади Лузіної в умовах локусу міста. Інтерес, спричинений соціальними, політичними, економічними чинниками та потребою естетичного осягнення проблеми побутування людини в умовах урбаністичної культури, спонукає письменників ХХІ століття звертатися до нових літературних жанрів. Зокрема, до „міської” фентезі, де вирішення потребують не лише питання міста, а й проблеми переосмислення міфологічного. Центральними образами циклу романів (зокрема, його першої частини – „Київські відьми. Меч і хрест”) Лади Лузіної стають три киянки, які здобувають здібності відьом. Традиційне сприйняття образу відьми народною свідомістю поєднується з його авторським переосмисленням, осучасненням та залученням до вирішення фундаментальних філософських питань.

Ключові слова: відьма, локус, місто, міфологізм, реміфологізація, урбаністична література.

Фетісова Е. С. Мифопоэтика образа города в романах Лады Лузиной цикла „Киевские ведьмы”

В статье „Мифопоэтика города в романах Лады Лузиной цикла „Киевские ведьмы”” рассмотрены попытки переосмысления

мифопоэтических мотивов цикла романов Лады Лузиной в условиях локуса города. Интерес, вызванный социальными, политическими, экономическими факторами и необходимостью эстетического постижения проблемы бытования человека в условиях урбанистической культуры, побуждает писателей XXI века обращаться к новым литературным жанрам. В частности, к „городской” фэнтези, где в решении нуждаются не только вопросы города, но и проблемы переосмысления мифологического. Центральными образами цикла романов (в частности, его первой части – „Киевские ведьмы. Меч и крест”) Лады Лузиной становятся три киевлянки, которые приобретают ведьмовские способности. Традиционное восприятие образа ведьмы народным сознанием сочетается с его авторским переосмыслением, осовремениванием и привлечением к решению фундаментальных философских вопросов.

Ключевые слова: ведьма, локус, город, мифологизм, ремифологизация, урбанистическая литература.

Fyetysova H. S Mythopoetics Image of the Novels Frets Luzin Cycle „Kiev Witches”

In the article „Mythopoetics of the city in the Lada Lusina’s novels of cycle „Kiev’s witches” are considered attempts to rethink mythopoetics motives of the cycle of novels by Lada Lusina in the conditions of locus of the city. The interest raised by social, political, economic factors and the necessity of aesthetic comprehension of the problems of human existence in conditions of urban culture, prompts writers of the XXI century to seek a new literary genre. In particular, the „urban” fantasy, where the matters of the city and the challenges of rethinking of the mythological need to be resolved. The central characters of the Lada Lusina’s cycle of novels (in particular, of the first part thereof – „Kiev’s witches. The Sword and the Cross”) are three girls from Kiev who acquire witch abilities. The traditional perception of the character of the witch by the national consciousness is combined with his author’s reinterpretation, modernizing and bringing to the solution of fundamental philosophical questions.

Keywords: witch, locus, city, mythologism, remythologizing, urban literature.

Стаття надійшла до редакції 3.09.2013 р.

Прийнято до друку 27.09.13 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Пустовіт В. Ю.